

OP DE BANK EN ERACHTER

Another Woman

Regie: Woody Allen

4 en 11 oktober 2006 in het kader van de cyclus: op en achter de bank

Inleiding: Akke Veerman

De film van vanavond is gekozen om u te vertellen wat er in een psychoanalytische behandeling gebeurt; en omdat het een prachtige film is. Dat proces van leren aandacht en betekenis te geven aan wat er in je op komt hoe vreemd, beschamend of onsamenhangend het ook is, noem je een psychoanalytisch proces.

Laat ik u eerst vertellen wat een psychoanalyse praktisch is. In z'n meest geconcentreerde vorm ga je vijf keer in de week naar een psychoanalyticus, die schuin achter je zit, terwijl je zelf op een bank ligt en hardop zegt wat er in je op komt, hoe raar of onbegrijpelijk ook. Samen met je analyticus kijk je naar de betekenis van die invallen of van het niks weten te zeggen en zoek je het verband met de moeilijkheden in je leven. Achter de bank gebeurt iets dergelijks; je analyticus let op de betekenis van wat er bij hem of haar opkomt naar aanleiding van wat je vertelt en verwerkt dat in zijn reactie. Bij een kindanalyse gaat het anders. Kinderen spelen. Daar betreft de analyticus wat hun spel oproept in zijn reactie. Er bestaan veel minder geconcentreerde vormen van dit proces, zoals psychoanalytische psychotherapieën van een of twee keer in de week of de ouder-kind behandeling. Van dit laatste geef ik U een voorbeeld.

Een moeder van 22 jaar, Eva, komt met haar 15 maanden oude dochtertje, Anna, naar mijn praktijk. In het telefoongesprek heeft ze alleen gezegd dat ze graag 's met me over haar dochtertje wil praten. Eva begint meteen: met dit kind voelt ze helemaal geen band. Al vanaf haar geboorte voelt het als een complete vreemde. Dit kind daagt haar uit en doet niet wat ze zegt. Anna lacht erom als Eva zegt dat iets niet mag. Zij en haar man slaan Anna als ze niet gehoorzaamt. Anna is nergens bang voor.

De moeder beschrijft haar teleurstelling en Anna, een klein meisje met grote donkere ogen, huilt en wil mijn kamer uit. Moeder geeft haar een flesje wat Anna laat vallen. Datzelfde gebeurt met het boekje, dat Eva haar aanbiedt. Ik heb de neiging opvoedkundige adviezen te geven om dit op te laten houden. Het is slecht te verdragen dat zo'n klein meisje wordt afgewezen en geslagen, maar ik doe niks.

Eva pakt een poppenkastvogel en laat die naar Anna's gezicht vliegen. Hoewel Anna verstijft van angst, gaat Eva er mee door. Ik zit er bij, me wreed en slecht voelend dat ik dit allemaal laat gebeuren. Anna laat zich op mijn schoot zakken (we zitten bij zo'n ouder-kind behandeling op de grond). Vervolgens maakt ze me duidelijk dat ik de vogel moet laten vliegen en gaat ze op haar moeders schoot zitten. Ik zeg, omdat ze angstig mijn bewegingen volgt, dat ze bang is voor de vogel en dat we hem weg leggen.

Na afloop van het uur vraag ik me af waarom haar moeder doet of Anna een groot mens is, dat overal tegen kan. Ik vraag me af wat er gebeurd zou zijn als ik meteen met uitleg en advies was gekomen. De volgende week, als ze weer komen, vertelt Eva dat ze die morgen al een confrontatie achter de rug hebben. Ze heeft Anna geslagen omdat die niet deed wat ze zei. Anna beneemt haar alle ruimte. Ik vraag wanneer dat eerder in haar leven gebeurde dat iemand haar zo alle ruimte benam. Ze kijkt me verbaasd aan: "Nooit, dat is niet eerder gebeurd" om even later aan te vullen: "mijn moeder deed dat. In mijn puberteit lag ze altijd met hoofdpijn op bed. Ik moest rustig zijn en kon geen kant op". Met de realisering dat dit

gevoel niet voor haar dochter maar voor haar moeder bestemd is, klaart de verhouding tussen moeder en kind op.

Ik geef U dit voorbeeld omdat het vast niet toevallig is dat de vrouw, van wie in de film de psychoanalyse wordt afgeluisterd, zwanger en bang is. Juist tijdens een zwangerschap en bij de geboorte van je kind verandert er zoveel in je leven. Bij het hebben van een kind kun je je masker, je manier om je niet te laten kennen, niet gebruiken, omdat je kind dan op dat masker stuit zoals dat bij Anna uit het voorbeeld gebeurde. Eva zag geen klein bang meisje maar een haar de ruimte benemende moeder in Anna. Als ik Eva meteen was gaan vertellen hoe het anders moest, zou ik haar de ruimte benomen hebben.

De dichter Gerrit Komrij schrijft over die (veel in de film voorkomende) maskers :

De man die vrolijk met zijn masker speelde
Totdat het uur sloeg dat zijn waar gelaat
Muurvast een leven met zijn masker deelde
Als kind al maakte dat verhaal me kwaad

Zoiets was zuur. Straks als ik groot zou zijn
Zou ik bewijzen dat het anders kon:
Dat ieder masker veilig zonder pijn
Weer van je hoofd kon als een capuchon

En lang heb ik daar heilig in geloofd
Op niets bedacht hield ik mijn ware aard verborgen
Opdat die, als mijn speelvuur was gedoofd
Zuiver zou blijken als de eerste morgen

Nu ben ik oud alleen om te erkennen
't verhaal is waar. Het masker gaat niet af
Het is alsof je aan de hel moet wennen
Het is alsof je kijkt in een leeg graf.

Bij Marion Post, de vijftig-jarige hoofdpersoon uit de film van vanavond, gaat het anders. Ze beschrijft aan het begin van de film, lopend langs hun portretten, de belangrijke mensen in haar leven feitelijk : “mijn moeder is onlangs gestorven , mijn vader leeft nog. Mijn man is cardioloog. Ze voegt daaraan toe dat je de geschiedenis met rust moet laten zo lang het goed gaat in je leven. Ze heeft geen tijd voor de heftige gevoelens van haar schoonzusje, dat gaat scheiden en voor de sores van haar stiefdochter weet ze de oplossing voor ze geluisterd heeft. Ze wil aan het werk.

Op de gehuurde flat, waar ze haar boek gaat schrijven, kan ze de patienten van haar buurman –psychoanalyticus horen. Daar komt ze niet voor. Resoluut plaatst ze dempende kussens tegen het geluiddoorlatende verwarmingsrooster.

Maar na een ongewilde slaap boven haar boeken hoort ze bij het wakker worden een zwangere vrouw haar angst voor de veranderingen in haar leven beschrijven en blijft ze luisteren. Bij Marion Post komt in de film een soort psychoanalytisch proces op gang. De vraag waarmee U de film zou kunnen bekijken is :hoe komt het dat dat proces bij haar op gang komt en hoe werkt het?